

В.А. Кірпічэнка, Г.К. Семянькова (Віцебск)

АСАБЛІВАСЦІ СЕМАНТЫКІ АДАНТРАПАНІМНЫХ НЕАФІЦЫЙНЫХ УРБАНОНІМАЎ БЕЛАРУСІ

Вывучэнне найменняў гарадскіх аб'ектаў з'яўляецца важным, бо ўрбанонімы – “гэта як бы згустак усіх тапанімічных тыпаў” [2, с. 15]. У большасці прац апісваецца афіцыйная ўрбананіміка. Неафіцыйныя ж назвы акумулююць народную семантыку, светапогляд, у іх адбіваецца менталітэт і мысленне народа. У сувязі з гэтым праведзенае намі даследаванне з'яўляецца актуальным. Мэта – выяўленне асаблівасцяў семантыкі адантрапанімных неафіцыйных урбанонімаў Беларусі.

Матэрыялам для даследавання паслужылі запісы неафіцыйных найменняў гарадскіх аб'ектаў двух гарадоў Беларусі – Віцебска і Мінска. Матэрыял быў сабраны на працягу 2014 – 2015 гг. шляхам апытання прадстаўнікоў розных узростаў (ад 16 да 82 гадоў), сацыяльных груп і колаў інтарэсаў. У анкетаванні прынялі ўдзел 43 чалавекі: 30 віцяблян і 13 мінчукоў. У выніку было сабрана 200 неафіцыйных урбанонімаў, з іх

107 бытуюць на тэрыторыі Мінска, 93 – на тэрыторыі Віцебска. Метады даследавання – апісальны, колькасны, апытанне, анкетаванне.

Паводле семантыкі ўсе неафіцыйныя ўрбанонімы дзеляцца на 10 груп: найменні гарадскіх аб’ектаў, дадзеныя па іх колеры, форме, падабенстве да шырокавядомых збудаванняў, месцы знаходжання, асаблівасцях функцыянавання, рэльефу, ландшафту, заснаваныя на з’яве метаніміі, адантрапанімныя, у аснове якіх ляжыць гістарычная матывацыя, утвораныя ад афіцыйных назваў шляхам скарачэння.

Разгледзім самую вялікую па колькасці прыкладаў групу – адантрапанімныя ўрбанонімы. Названая група з’яўляецца не толькі адной з самых вялікіх па колькасці прадстаўленых у ёй адзінак (33 урбанонімы, што складае 16 % ад агульнай колькасці найменняў), але і самай багатай па колькасці прадстаўленых у ёй падгруп (3):

1) найменні забудовы, дадзеныя па прозвішчы яе архітэктара; гэта самая нешматлікая падгрупа, якая налічвае 2 прыклады, ці 1 % ад агульнай колькасці сабраных найменняў:

Асмалоўка – раён вуліц Кісялёва і Камуністычнай названы так па імені архітэктара забудовы – М.С. Асмалоўскага (Мінск),

Дом Мусінскага – дом “На Нямізе”, архітэктарам якога з’яўляецца С.С. Мусінскі (Мінск);

2) адыменныя і адпрозвішчныя неафіцыйныя ўрбанонімы; падгрупа складаецца з 12 найменняў, утвораных ад імёнаў, прозвішчаў, мянушак рэальных людзей і герояў літаратурных твораў:

Аляксандарплац – плошча Перамогі, якая была рэканструявана ў 2009 – 2010 гг.; названа плошча па імені ініцыятара яе рэканструкцыі – на той час губернатара Віцебскай вобласці Аляксандра Мікалаевіча Косінца (Віцебск),

Башня Святога Лаўрэнція, Башня Цанавы – невялікая вежа на будынку Камітэта дзяржаўнай бяспекі Рэспублікі Беларусь; назву атрымала ад імені Лаўрэнція Цанавы, намесніка Лаўрэнція Беры ў Беларусі (Мінск),

Вольга – гандлёвы цэнтр “Мега”, на месцы якога раней знаходзіўся гандлёвы дом “Вольга” (Віцебск),

Гімназія Пушкіна – скарачаная назва Дзяржаўнай установы адукацыі “Гімназія № 3 г. Віцебска імя А.С. Пушкіна”,

Колас – Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Якуба Коласа (Віцебск),

Маргуша – былая невялікая харчовая крама побач з інтэрнатамі Беларускага інстытута механізацыі сельскай гаспадаркі, у 80-х гадах тут працавала жанчына, якая міжвольна міргала вачамі, што і стала прычынай для ўзнікнення прыведзенай назвы аб’екта (Мінск),

Машэрава, Машэрка, Машэрык – установа адукацыі “Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”,

Паніка, Панікоўка – сквер побач з рэзідэнцыяй Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь і тэатрам імя Янкі Купалы, назва паходзіць ад скульптурнай

кампазіцыі фантана (хлопчык з лебедзем); жыхары Мінска параўноўваюць хлопчыка з Панікоўскім, а лебедзя – з гуссю (“Золотой телёнок”, аўтары І. Льф і Я. Пятроў); неафіцыйнае найменне ўзнікла на аснове асацыяцый з вядомым творам і яго героямі (Мінск).

Як відаць, найменні падгрупы прадстаўлены пераважна назоўнікамі (9 прыкладаў з 12), двойчы сустракаюцца назвы, пабудаваныя па мадэлі “назоўнік” + “назоўнік”, адзінкавым з’яўляецца спалучэнне “назоўнік” + “прыметнік” + “назоўнік”;

3) скарочаныя ўрбанонімы, у аснове якіх імёны ці прозвішчы вядомых людзей; падгрупа прадстаўлена 19 найменнямі (9,5 % ад агульнай колькасці сабранага матэрыялу), якія з’яўляюцца вынікам скарачэння афіцыйных адтапанічных назваў гарадскіх лінейных аб’ектаў:

Гагры – раён вуліцы Гагарына (Віцебск),

Герцуха – вуліца Герцэна (Віцебск),

Казлабродская – назва вуліц Казлова і Даўгабародскай, адна з’яўляецца працягам другой (Мінск),

Каржы – раён вуліцы Каржанеўскага (Мінск),

Карлачка – вуліца Карла Лібкнехта (Мінск),

Карлуха – раён вуліцы Карла Маркса (Віцебск),

Кароста – вуліца Карастаянавай (Мінск),

Курлы-Мурлы – вуліца Карла Маркса (Мінск),

Маяк – сквер Маякоўскага (Віцебск),

Маякоўка – вуліца Маякоўскага (Мінск),

Пушка – раён станцыі метро Пушкінская (Мінск),

Ракасы – праспект Ракасоўскага (Мінск),

Розачка – вуліца Розы Люксембург (Мінск),

Церахі, Цераха – раён вуліцы Церашкавай (Віцебск),

Чарняхоўка, Чарняхі – раён праспекта Чарняхоўскага (Віцебск),

Юрка, Юр’еўка – лесопарк Юр’ева горка (Віцебск).

Падгрупа складаецца ў асноўным з назоўнікаў. Характэрна, што назоўнікі ў форме множнага ліку і назоўнікі ў форме адзіночнага ліку прыкладна супадаюць па колькасці;

Такім чынам, група адантрапанічных найменняў з’яўляецца самай прадуктыўнай сярод семантычных груп неафіцыйных урбанонімаў Беларусі. У аснову такіх назваў пакладзена, як правіла, відазмененае (утворанае шляхам скарачэння, скарачэння і далучэння фарманта і інш.) афіцыйнае найменне. Адантрапанічныя адзінкі амаль пазбаўлены эмацыйнасці, метафарычнасці.

Прынцыпы намінацыі афіцыйнай урбананіміі Беларусі, выдзеленыя Г.М. Мезенка [1, с. 92], могуць быць прыменены і да неафіцыйнай урбананіміі. З чатырох прынцыпаў намінацыі ў групе адантрапанічных найменняў праяўляецца толькі два – назва аб’екта па сувязі з чалавекам (у найбольшай колькасці прыкладаў), назва аб’екта па адносінах да іншых значных аб’ектаў (у нешматлікіх адзінках). У прааналізаванай групе не

выяўлены прынцып намінацыі аб'екта па ўласцівых яму асаблівасцях і якасцях (аднак у іншых семантычных групах неафіцыйных ўрбанонімаў гэты прынцып з'яўляецца дамінуючым) і прынцып намінацыі па сувязі аб'екта з абстрактным паняццем (у іншых групах таксама выяўляецца).

У сувязі са сказаным нельга не пагадзіцца з Г.М. Мезенка, што “матывацыя ўрбаноніма абумоўлена не толькі прыродай названага аб'екта, суб'ектыўным бачаннем стваральніка ўрбананімнай адзінкі, але і лексіка-семантычнымі рэсурсамі ўрбананімнай і анімічнай сістэмы” [1, с. 95].

Літаратура

1. Белорусская ономастика. Топонимия: учеб. пособие для студентов учреждений высшего образования по филологическим специальностям / А.М. Мезенко [и др.]; под общ. ред. А.М. Мезенко. – Минск: Элайда, 2012. – 260 с.
2. Суперанская, А.В. Что такое топонимика? Из истории географических названий / А.В. Суперанская. – Москва: Наука, 1984. – 182 с.